

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.380

12 de juny del 2018

SUMARI

- 1 Ngũgĩ wa Thiong'o ▶ "La llengua és un camp de batalla"
- 2 Eugeni S. Reig ▶ El valencià de sempre: erro
- 3 Núria Puyuelo ▶ D'extradits i excarcerats
- 4 Terres del català
- 5 Jordi Badia i Pujol ▶ El carrer el fem entre tots
- 6 Enric Sòria ▶ Pel progrés de la pàtria
- 7 Magí Camps ▶ Gramàtiques de butxaca
- 8 Josep Maria Fonalleras ▶ La salut de la llengua
- 9 Termcat ▶ Protecció de dades: els termes clau
- 10 Maria Rodríguez Mariné ▶ Ben lluny dels 'cutres'!
- 11 Rudolf Ortega ▶ El català, llengua comuna?
- 12 Antoni Lull Martí ▶ L'estol del rei En Jaume

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

OFERTA DE SUBSCRIPCIÓ

Subscriviu-vos a [InfoMigjorn](#) ara i us regalem un llibre a triar entre aquests: *Un pam de llengua. Una tria d'articles d'InfoMigjorn*; *El borum i els gospins*, d'Eugeni S. Reig, sobre el lèxic d'Alcoi; *Control de plagues*, d'Enric Gomà.

L'abonament anual (persones físiques)* són 20 euros.
Empleneu aquesta butlleta i envieu-la per correu electrònic a infomigjorn@migjorn.cat o bé per correu postal a Xarxa de Mots, Travessera de Gràcia 238, baixos 1a, 08024 Barcelona.

Nom i cognoms:

Adreça electrònica:

D'on sou?

Opció A. Domiciliació bancària. IBAN (24 xifres):

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Opció B. Ingrés o transferència de 20 euros a un d'aquests dos comptes:

- CaixaBank ("la Caixa"): **ES31 2100 0807 7802 0113 0452**
- Banc de Sabadell: **ES67 0081 0077 8400 0145 6056**

En fer la transferència, indiqueu **el nom** complet i **l'e-mail** on voldreu rebre els butlletins.

Opció C. Pagament per PayPal o bé amb targeta de crèdit: visiteu la pàgina <http://www.migjorn.cat/okalta.html> i feu clic al botó "Subscriure-s'hi".

Per a qualsevol dubte o consulta, escriviu a infomigjorn@migjorn.cat

* Subscripcions institucionals: 50 euros, amb dret a rebre el butlletí en cinc adreces.

D'acord amb la legislació sobre protecció de dades, en subscriure-us incorporarem les vostres dades al nostre arxiu. Teniu dret a sol·licitar l'accés a les vostres dades, modificar-les o cancel·lar-les escrivint a infomigjorn@migjorn.cat.

1 Ngũgĩ wa Thiong'o: "La llengua és un camp de batalla"

Entrevista de **Jordi de Miguel** Fotografia d'Alba Danés

Crític, 01/05/2018

<http://www.elcritic.cat/entrevistes/ng%C5%A9g%C4%A9-wa-thiongo-la-llengua-es-un-camp-de-batalla-22670>

Vostè diu que a vegades se sent “com una formiga que carrega una llosa”. Està cansat?

El fet és que la formiga continua carregant el pes amunt i avall; mai es rendeix. [Riu.] Escriure en llengües africanes significa lluitar per un editor que et publiqui i per un públic lector que no està desenvolupat per manca de llibres en aquestes llengües.

Per tant, no ha canviat gaire la consciència i l'ús del kikuiu des que vostè va començar a publicar en la seva llengua natal?

No gaire. L'únic que ha canviat és que el debat s'ha intensificat, amb la qual cosa ara hi ha més consciència sobre les qüestions que afecten les llengües i més pressió sobre els governs perquè canviïn les seves polítiques. Aquesta és la part positiva de la història. Però la realitat és que avui dia el sistema educatiu i la totalitat del sistema informatiu estan dominats per l'anglès, pel francès o pel portuguès. Fins i tot la justícia.

Tampoc ha canviat la relació entre llengües africanes?

Algunes coses sí que han canviat en aquest àmbit. Et posaré un exemple absolutament meravellós: l'any 2015 vaig conèixer un col·lectiu de joves escriptors panafricans anomenat Jalada. Ells van iniciar un gran projecte de traducció per fer possible que les llengües africanes parlessin entre elles. Em van demanar un conte i els en vaig enviar un que havia escrit en kikuiu per a la meva filla com a regal de Nadal: 'La revolució vertical: o com els homes caminen en vertical'

[pròximament a [Raig Verd](#)]. Des de l'octubre d'aquell any, ha estat traduït a 68 idiomes, una cinquena part dels quals africans. És un exemple clar de com les llengües africanes poden parlar entre elles. Les llengües haurien de relacionar-se com una xarxa i no com una jerarquia.

He llegit que quatre dels seus fills són escriptors. Són molts!

En tinc cinc més! [Riu.] M'agrada que siguem una família d'escriptors!

Diu, però, que li agradaria que tinguessin una mica més de consciència sobre les llengües africanes.

Sí, perquè escriuen en anglès. Sis d'ells parlen kikuiu amb molta fluïdesa, per tant, podrien escriure'l també. És el meu desig, però no puc forçar-los.

I per què no ho fan?

Posa per cas que tens dos escriptors de la mateixa edat: l'un escriu un llibre en kikuiu (o qualsevol altra llengua africana), i l'altre, en anglès o en francès. Aquest últim, immediatament, trobarà un editor i una crítica a la premsa, potser rebrà un premi i encara farà una conferència. A l'altre se li quedarà el llibre a la lleixa, no podrà trobar un editor amb facilitat, i, quan el trobi, caldrà que esperi un bon temps fins que surti el llibre acompanyat d'un màrqueting més aviat pobre. Són tantes les dificultats que cal tenir molta paciència per poder-les deixar enrere. Entenc les decisions dels meus fills.

[També el jove Ngũgĩ va començar a escriure en anglès. Com la dels nigerians Chinua Achebe i Wole Soyinka, la seva obra primerenca va contribuir a la llengua de la metròpoli aportant els temes i la mirada d'aquells que havien viscut sota el seu domini. No va ser fins al 1977 que tot va canviar. Feia 14 anys que Kenya era, formalment, un país independent. Ell era el director del Departament de Literatura de la Universitat de Nairobi, tot i que vivia prop de Kamiriithu, a uns 30 quilòmetres de la capital. Va ser en aquell poble, fundat per l'administració colonial britànica als anys cinquanta per tallar els vincles entre la població i l'Exèrcit d'Alliberament de la Terra de Kenya, on l'escriptor va escriure i dirigir una obra de teatre des de i per a la comunitat. 'Ngaahika Ndeenda' parlava de la vida dels camperols, de la seva lluita i de la corrupció que assotava el país. I ho feia en la llengua que compartien sense imposicions. Poc després seria arrestat i encarcerat en una presó de màxima seguretat. El pres K6,77 romandria un any entre barrots abans de sortir a l'exili.]

L'estada a la presó em va donar temps per reflexionar sobre la llengua sota el domini colonial. Hi ha una cosa clara: quan parles de jerarquies entre llengües, estàs parlant de jerarquies entre economies i entre poders polítics i, fins i tot, regionals. Quan dius "la meua llengua és millor que la teua", també estàs dient

que la història i la cultura que transporta la teva llengua són millors que les meves. I el mateix succeeix respecte a la gent que posseeix una llengua envers la que en parla una altra. Vaig ser empresonat pel fet d'escriure una obra de teatre interpretada per gent corrent en una llengua africana, i aquest fet em va fer pensar molt profundament sobre l'impacte i les conseqüències del seu ús. Va ser aleshores quan vaig decidir escriure la meva primera novel·la en kikuiu. Ho vaig fer en l'aspre paper de vàter que ens donaven a la presó: era dolent per al cos, però bo per escriure. Aquell va ser un moment molt important en la meua vida. Irònicament, em va forçar a fer el que havia estat contemplant fer sense fer-ho realment. Vaig ser forçat per les condicions adverses a fer el correcte.

Això va ocórrer el 1977, quan vostè tenia gairebé 40 anys. Per a qui escriu fins aleshores?

La llengua defineix el lectorat. No puc dir que escric en català per a la gent de Groenlàndia. [Riu.] De la mateixa manera, quan els intel·lectuals africans escriuen en anglès o en francès, encara que no en siguin conscients, estan sent condicionats per la llengua en què escriuen: la gent que accedeix als seus escrits només pot ser angloparlant de naixement o part de l'elit que l'ha après, mai les comunitats que parlen llengües africanes.

Moltes d'aquestes idees van ser abocades després al llibre [Descolonitzar la ment](#). Allà vostè també explica com, durant l'estada a la presó, va reflexionar sobre les formes que havia d'adoptar la seva novel·la per arribar a camperols i obrers. Per exemple, va observar que les narracions dins les narracions eren fórmules més acceptades que d'altres.

Has de pensar que 'Caitaani mutharaba-Ini' [1980, traduïda com 'El diable a la creu'] va ser la primera novel·la moderna escrita en kikuiu. Fins aleshores, la llengua s'havia donat a conèixer a través de velles narratives. El que estava desenvolupat no era el pensament abstracte, sinó les tècniques narratives. Per això, vaig pensar a utilitzar-les per donar forma a la novel·la. Quan escrius en anglès, ja hi ha una convenció sobre l'escriptura, i tu la transites encara que pretenguis trencar les normes. En kikuiu no hi havia cap convenció, perquè simplement no hi havia res, excepte la Bíblia i l'univers de l'oralitat. S'havia de construir partint d'aquella tradició existent.

A vostè, de petit, el fascinaven les històries de la Bíblia...

Sí! M'encantava llegir i escoltar les històries sobre la creació de l'Antic Testament. Eren plenes d'aventures màgiques. Imagina-t'ho: el profeta Jonàs era engolit i expulsat per una balena!

Diu que tenir 24 germans i germanes li va permetre comptar fins aquell número des de molt petit... Quin és el fet o la circumstància més important que va permetre-li ser escriptor?

Els contes que ens explicaven cada vespre a casa, sens dubte. Saps? Jo tenia quatre mares i un pare. Veus els meus dits? M'encanta fer això.

[Ngũgĩ wa Thiong'o mostra somrient el palmell de la mà esquerra. Cada dit és una cabana; davant, totes comparteixen un pati de pell clara. El pare del petit Ngũgĩ té quatre dones. Cada nit, la canalla s'aplega al voltant del foc que crema a la cabana d'una d'elles. La Wangari explica contes, però també anècdotes històriques (com la victòria de Jesse Owens als Jocs Olímpics del Berlín d'Adolf Hitler) o fets recents de la política nacional. Ell l'escolta embadalit.]

En aquells temps, el colonialisme britànic vinculava el kikuiu amb la culpa i amb la vergonya.

A l'Àfrica, com en tot moment on una llengua en domina una altra, la llengua dominada va ser relacionada amb la negativitat i amb la vergonya. La van associar al *gore*, a la sang, mentre que l'anglès s'associava amb la glòria. [Riu amb el joc de paraules *gore-glory*, que acompanya d'onomatopeies i de gesticulacions.] Així era Kenya. L'anglès estava associat amb la intel·ligència. Encara que a l'escola secundària traguessis les millors notes en física, química i biologia, no podies iniciar els estudis de medicina si no tenies una bona nota en llengua anglesa.

Parlar en kikuiu prop de l'escola era motiu de càstig?

Sí! La violència física és comuna en tota situació colonialista-colonitzat, dominant-dominat. El dominat rep violència contra la llengua, contra la gent que la parla...

Quin tipus de càstigs es rebien?

Podien ser fuetades al cul o altres formes d'humiliació: mantenir-te dempeus davant la classe o duent senyals que indicaven vergonya per haver estat enxampat parlant kikuiu. La llengua africana va ser caçada mentre l'anglesa era alimentada. [Riu de l'ocurrència.]

A banda del càstig i la violència física, a *Descolonitzar la ment* diu que durant la colonització "la llengua va ser el vehicle més important per empressonar l'ànima". En quin sentit?

Mentre provinguessin d'unes elits que no podien produir en les llengües de la comunitat, les idees no tornaven a la gent, sinó que contribuïen a l'anglès. Quan escric en anglès, contribueixo a l'anglès, no al kikuiu.

[Llegiu la continuació de l'entrevista a *Crític*](#)

2 El valencià de sempre: erro

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 282

erro

Acte i efecte d'equivocar-se. Senyal que queda com a conseqüència d'haver-se equivocat.

1) *Deixar la faena segureta que tenia en la fàbrica i dedicar-se a portar les representacions que li va oferir el seu cunyat ha sigut un erro de comptes.*

2) *Esta bufanda és com la teua, però a mi m'ha resultat més barata perquè la meua té un erro.*

En la rondalla “El Castell del Sol”, d'Enric Valor, podem llegir:

–En això està el vostre erro. Si vós sou cristià (com ho sou), com podreu ben defensar aqueixos súbdits vostres, tots o quasi tots aquells musulmans, contra aquelles apetències? La traïció pot fàcilment i inadvertidament fer niu en el vostre cor.»

El mot *erro* es pronuncia amb e oberta.

La llengua estàndard sol emprar: errada

En castellà es diu: *fallo*, *yerro*

3 D'extradits i excarcerats

Núria Puyuelo @etcetera_cat

El Punt Avui Cultura, 15/04/2018

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1371888-d-extradits-i-excarcerats.html>

Lamentablement, aquestes últimes setmanes ha anat en boca de tothom la paraula *extradició*. Com altres vegades, l'actualitat ens serveix d'excusa per parlar de determinats termes. L'acció de fer efectiva una extradició és *extradir*, i no *extraditar*, un calc del castellà que no tan sols provoca que es digui malament l'infinitiu, sinó també la conjugació que en deriva. El verb *extradir* es conjuga com el verb *servir*, i per tant són incorrectes formes com ara *extradita* (“El jutge

extradeix el detingut” i no “El jutge *extradita* el detingut”) i el participi *extradit*, que ha de ser *extradit* (“El detingut extradit ha entrat a presó” i no “El detingut *extradit* ha entrat a presó”).

Però no tan sols els polítics han estat en l'ull de l'huracà aquestes últimes setmanes, sinó que la fiscalia també ha amenaçat els Comitès de Defensa de la República, els coneguts com a CDR, i no com a *CDRs* o *CDR's*. En català, les sigles no porten cap marca de plural. El plural s'indica a través dels elements que acompanyen la sigla, com ara l'article o el verb.

També es parla de la repressió que l'Estat espanyol està exercint contra l'independentisme. La paraula *repressió* es pronuncia amb essa sorda, com altres mots formats pels grups *-press-* (*expressió, impressió, pressió*), *-gress-* (*agressió, agressor, digressió*) i *-miss-* (*premissa, comissió, insubmissió*) que sovint es pronuncien malament amb essa sonora.

I pel que fa al vocabulari jurídic, una altra paraula que es diu incorrectament és *auto*. *Auto* només és l'abreviatura d'*automòbil* i no es pot fer servir en el sentit de resolució judicial, que és *interlocutòria*. Per exemple, “el jutge Llarena va citar els investigats per comunicar-los la interlocutòria de processament”, o “l'ordre de processament”, i no “l'*auto* de processament”.

Finalment, el verb que cal fer servir quan el jutge treu algú de la presó és *excarcerar*, i no *excarcel·lar* o *excarcelar*: “El jutge no ha permès l'excarceració de Jordi Sánchez perquè pugui ser investit”.

4 Terres del català

El Punt Avui, 22/04/2018

<http://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/1378787-terres-del-catala.html?cca=1>

L'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC) ha reeditat i publicat en facsímil, amb motiu de l'Any Fabra, el *Mapa de les terres de llengua catalana*, un mapa escolar, elaborat i publicat el 1921 i que és d'un gran detall i bellesa. Pompeu Fabra, com a president de la Comissió Editorial Pedagògica de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, va impulsar l'edició d'aquest mapa, que va ser patrocinat pel periodista i advocat Antoni de P. Aleu, tal com figura en la mateixa impressió.

El mapa ha estat presentat aquesta setmana, i la directora general de Política Lingüística, Ester Franquesa, hi va explicar que Pompeu Fabra sabia que “un àmbit clau era l’escola i calia fer de tot per a l’escola, també mapes”.

El director de l’Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), Jaume Masó, va explicar que la cartografia és una eina especialment didàctica per visualitzar l’extensió d’una llengua, “sobretot quan aquesta llengua té mancances administratives com pot ser el suport d’un estat”.

El mapa delimita sobre una base topogràfica les terres de parla catalana. L'original, de 120x98 centímetres, entelat i envernissat, es conserva a la Cartoteca de l'Institut des del 1993. També es pot descarregar des de la [Cartoteca Digital de l'ICGC](#).

El mapa tenia un ús escolar i per això portava unes fustes a la part superior i a la inferior que permetien penjar-lo a la paret de l'aula. Quan es va publicar, el 1921, es podia comprar en paper per 12 pessetes i per 20 pessetes l'exemplar entelat.

El mapa el va elaborar la Secció Cartogràfica de la Mancomunitat de Catalunya, precedent de l'ICGC. El mecenes que el va patrocinar, Antoni de P. Aleu, havia emigrat a Amèrica el 1860 i es va establir a Buenos Aires. Fundador i president del Casal de Catalunya de la capital argentina, va dirigir el setmanari *L'Aureneta* i va ser un dels benefactors de la Protectora.

Ester Franquesa va indicar que Pompeu Fabra “volia fer conèixer que la llengua és a set territoris conformats administrativament diferents, però que era una llengua unificada, i això s'havia de fer saber i treballar perquè es reconegés com una entitat pròpia”, va dir. La connexió entre llengua i cartografia està “molt vinculat als moviments de renovació pedagògica de principis del segle XX”, va recordar en la presentació Ferran Falcó, secretari general del Departament de Territori.

[Sobre la irlandització del català, 2](#)

5 El carrer el fem entre tots

Jordi Badia i Pujol @jbadia16

Blog *El clot de les Ànimes. Llengua i circumstàncies*, 04/05/2018

<https://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2018/05/04/el-carrer-el-fem-entre-tots-sobre-la-irlanditzacio-del-catala-2/>

En [el darrer article](#) qüestionàvem que la funció del corrector d'un mitjà de comunicació hagués d'ésser neutra i passiva, de “notari”, perquè aquest capteniment permetia (i afavoria i tot) la degradació de la llengua. A més a més, aquesta actitud amaga una parcialitat, una tria arbitrària: de la mateixa manera que aquests professionals “prenen nota” d'uns models determinats podrien emmirallar-se en uns altres. Si haguessin tingut en compte la prosa de Josep M. de Sagarra o d'Enric Valor, posem per cas, el model de llengua dels mitjans

de comunicació seria ben diferent. I, a més, també és parcial la tria geogràfica que fan. Quan parlen del “català del carrer”, hem de demanar si és que als Països Catalans només n’hi ha un, de carrer. Perquè si n’hi ha més d’un potser no podem parlar d’un sol “català del carrer”.

Fem una mica d’història. El 1990 el director de la Radiotelevisió Valenciana, Amadeu Fabregat, va fer elaborar una [llista](#) de 543 mots “valencians”, suposadament acostats a la llengua “del carrer”. En la llista, al costat de mots catalans (com ara *bolletí* i *vacacions*), hi havia castellanismes evidents i innecessaris (*nóvio* i *boxeig*, per exemple). La iniciativa, acomplerta amb molt poca traça, fou vista com un intent de “prohibir mots catalans”, més que no pas com un intent de difondre paraules genuïnes valencianes (i, doncs, catalanes). Aquest era el perill que hi veien molts espectadors. I probablement tenien tota la raó: “recomanar” el castellanisme *boxeig* era una manera d’arraconar **boxa**, la forma no dependent; “recomanar” *sublevació* implicava arraconar el genuí **revolta**, etc.

Però la llista Fabregat, a més d’acostar el català dels mitjans de comunicació al castellà, tenia un altre efecte: donant prioritat als termes exclusius d’unes certes àrees del País Valencià (“recomanant-los”) contribuïa a bandejar un seguit de formes generals, encara que fossin poc corrents a la capital de l’Horta. Es recomanava *agarrar* i s’arraconava **agafar**; es recomanava *aixina* i es bandejava **així**, etc.

Aquests dos factors, la castellanització i la disgregació, foren molt criticats per sectors importants de la cultura valenciana (més que no pas de la principatina, massa indiferent als “afers d’allà baix”). Hi hagué polèmica i rebombori, com podeu trobar explicat en [aquesta entrada de la Viquipèdia](#), i Fabregat fou considerat per molts lingüistes un director *blavero*.

Però, diguem-ho clar, el *blaverisme* lingüístic institucionalitzat no havia pas començat amb Fabregat, l’any 1990 a València. Hem de recordar que el 1986 ja havia aparegut a Barcelona *Verinosa llengua*, un llibre de Ferran Toutain i Xavier Pericay, que defensava exactament la mateixa idea inspiradora de Fabregat: una llengua “acostada al català que es parla al carrer”. I, efectivament, Pericay i Toutain, els dos capdavanters d’allò que hom anomenà *català light*, també van fabricar llistes de “recomanacions” que, alhora, implicaven el bandejament de formes generals o genuïnes: sempre *xiringuito* i mai **guingueta**, sempre *barco* i mai **vaixell**, sempre *entregar* i mai **lliurar**, sempre *carrera* i mai **cursa** (i encara menys el genuí **correguda**), sempre *despedir* i mai **acomiar**... En aquest aspecte, la llista Fabregat i la llista Pericay-Toutain conflueixen: acord total en l’aproximació del model lingüístic al castellà.

La gran diferència d'aquestes dues llistes era la manera de concretar la disgregació: si Fabregat afavoria valencianismes, els de *Verinosa llengua* prioritzaven els barcelonismes. Compte: dic “barcelonismes” i no pas “mots o trets propis del Principat” ni tan sols “mots o trets propis del català central”. Tornem-hi, doncs: el carrer és Barcelona i prou?

Aquesta qüestió, que alguns ja ens fèiem els anys noranta del segle passat, es manté viva avui. Perquè la degradació lingüística que viu ara TV3 és derivada d'aquella època (vegeu [aquest article](#) de Gabriel Bibiloni per a entendre la magnitud de la tragèdia). TV3 és una televisió d'abast nacional que exclou mots i trets propis de la major part dels parlars i afavoreix solament els de la capital (on, justament, la llengua és més empobrida i interferida). A TV3 i Catalunya Ràdio, per exemple, no hi sentim mots ben corrents en àmplies àrees del país: parlant solament de lèxic, no hi sentim **cercar**, ni **eixir**, ni **enguany**, ni **batlle**, ni **gitar-se**, ni **trellat**, ni **horabaixa**, ni **llenegar**, ni **oratge**, ni **volta** (vegada)... Ja és ben paradoxal que –també gràcies a TV3– siguem capaços d'entendre un parlant de Buenos Aires i tinguem dificultats per a entendre un solleric. Paradoxal i trist.

En fi, ara no parlaríem de tot això si les nostres televisions –i, per imitació, tots els mitjans de comunicació del país– no haguessin tingut un capteniment apocat i acomplexat, si no haguessin considerat la llengua com una cosa neulida i feble, si no l'haguessin tractada amb una mirada desnerida i empobridora. Si, en compte de pensar que el català és solament allò que es parla al costat de casa i que va néixer el dia que van néixer ells, l'haguessin esguardat amb altura de mires, amb l'orgull de qui sap que parla una llengua mil·lenària que abasta un territori de més de 70.000 km² i, doncs, que és una llengua rica, diversa, precisa, autosuficient, apta per a tots els usos... Si ho haguessin encarat així, ara no ens trobaríem com ens trobem, totalment submisos i resignats, perduts, havent de guaitar sempre de cua d'ull la germana gran, la llengua important, la que té recursos per a tot.

I si tot això ho podem constatar en la llengua estàndard, quan a la televisió sentim parlar en català col·loquial o vulgar la dependència ja és total. Però això ho haurem d'explicar un altre dia, que avui ja hem parlat prou i massa.

Vegeu també, del mateix autor al seu blog, [Va, no “la liem” més...](#) (01/06/2018), [Notaris o forenses? \(Sobre la ‘irlandització’ del català, 1\)](#) (27/04/2018), [La llengua, la degrades tu](#) (10/12/2015), [L'aportació d'Ivan Tubau al debat de la llengua](#) (15/11/2016)

6 Pel progrés de la pàtria

Enric Sòria

[L'Avenc](#), núm. 445, abril 2018

Dins les confuses circumstàncies polítiques actuals, un dels gestos que més polseguera ha causat ha sigut la proposta feta pel ministeri d'Educació que els pares trien en quina llengua han de ser educats els seus fills a Catalunya. Es tractaria d'un torpede en la línia de flotació de la política d'immersió lingüística fins ara seguida per la Generalitat. La immersió a l'escola, com a mecanisme d'integració social en un territori asimètricament bilingüe, pot ser discutible en teoria, però en la pràctica ha funcionat molt bé. Ha garantit un bon coneixement de les dues llengües oficials en aquest país sense provocar gaires tensions. És evident que suprimir-la o entrebancar-la té un propòsit que va més enllà de la pedagogia, la integració social o la defensa de les llibertats de l'individu. Entre altres, Ferran Sáez ho ha posat de relleu en un article publicat a l'*Ara* el 21 de febrer passat: [“La qüestió sempre ha estat la llengua”](#).

Sí, la qüestió sempre és aquesta, perquè, com bé diu Sáez, en altres parts del món potser passen unes altres coses, però ací la llengua genera identitat, i la consciència d'una identitat pròpia acaba tenint repercussions polítiques. La simple fórmula de Castelao, “una llengua, un poble, una nació” no serà certa sempre ni a tot arreu, però en la pell de brau provoca una aquiescència implícita pràcticament unànime. Per això, la defensa de la llengua pròpia ha sigut una constant del catalanisme i, d'altra banda, l'odi al català, la voluntat d'extirpar-lo o almenys reduir-lo a una innòcua curiositat folklòrica ha sigut també una constant del patriotisme espanyol. El català fa nosa perquè, a Espanya, la llengua de la pàtria –i per tant l'única vàlida– és l'espanyol. La resta són anomalies.

De totes les declaracions que s'han fet últimament sobre el tema, la més reveladora potser siga un discurs del president Rajoy, segons el qual els esforços emprats per redreçar la situació del català atempten contra el progrés. En la seua mentalitat, el futur d'Espanya només pot expressar-se en espanyol, i el català no pot ser més que una antigalla retrògrada que tard o d'hora hauria d'extingir-se. El progrés és això: una llengua, un poble, una nació. És l'ideal que sempre han procurat aconseguir. La constant passa pels comentaris despectius del president Suárez a l'ús del català en la ciència i es remunta a Felip V. Durant les dictadures, no s'estalvien càstigs i prohibicions; en temps democràtics, les traves són més discretes, però hi són. El català destorba. Francesc Ferrer i Gironès, en *La persecució política de la llengua catalana*, estudiava

aquesta trista continuïtat al llarg del temps. El clàssic d'Artur Perucho, *Catalunya sota la dictadura* (de Primo de Rivera) n'il·lumina un tram ben significatiu.

Artur Perucho va ser un escriptor valencià molt relacionat amb Catalunya, on residí un temps. Des de ben jove, va ser un periodista polític i cultural ben informat, agut i clarivident. La seua única novel·la, *Ícar o la impotència* (1929), un relat d'iniciació juvenil ambientat a París, és la peça més ambiciosa de la narrativa valenciana anterior a la guerra, amb els seus debats sobre l'art contemporani i la llibertat de costums. Les pretensions del relat eren considerables, però li faltava destresa en la construcció de l'arquitectura narrativa. Com a periodista és molt millor.

Catalunya sota la dictadura és un llibre exhaustivament documentat i ben escrit. Al darrere, s'hi percep el periodista que coneix l'ofici i que maneja amb eficàcia la ironia. En especial té interès el capítol dedicat a la persecució de la llengua. En això, la dictadura de Primo és tot un precedent de la de Franco. En resum, prohibí l'ús del català en tots els actes públics, en la publicitat i fins en la conversa dels funcionaris en llocs institucionals. Per descomptat també a l'escola i a l'església. Almenys es pogueren seguir publicant llibres i diaris en català, però amb restriccions. Primo de Rivera considerava que l'ús familiar de les llengües regionals era permisible (tampoc no hauria pogut prohibir-lo), però, fora de l'àmbit íntim, el català era antipatriòtic. Ho van dir en tots els tons possibles, ell i els seus adlàters: *l'idioma patrio és l'únic procedente y correcto*. El català era impropí. Al capdavant, amb la força de l'estat, no feien més que corregir una anomalia: treballaven pel progrés. Ho continuen fent. La forma en què Artur Perucho exposa la mentalitat subjacent d'un nacionalisme d'estat aferrissadament uniformista és exemplar encara avui. Per això, la reedició d'un treball tan demolidorament acurat com aquest és oportuna.

**Artur PERUCHO i
BADIA**

*Catalunya sota
la Dictadura*

Barcelona:

Publicacions de
l'Abadia de Montserrat,
2018, 328 pp., 23 €

7 Gramàtiques de butxaca

Magí Camps @MagiCamps

La Vanguardia, 23/04/2018

<http://www.lavanguardia.com/vida/20180423/442869501839/gramaticas-de-butxaca.html>

Mentre l'Institut d'Estudis Catalans acaba d'enllestir la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* i prepara la *Gramàtica bàsica*, un parell de professors universitaris ens han vingut a ajudar a endinsar-nos en un llibre de les dimensions de la *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC), la completa, la que va sortir a finals del 2016 i que té més de 1.400 pàgines.

El primer destil·lador ha estat Jordi Ginebra, professor de la Universitat Rovira i Virgili i comissari de l'any Fabra. El seu llibret *La nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Guia pràctica* (URV) ha corregut com la pólvora i ens ha ajudat a acostar-nos a la nova gramàtica perdent-li la por, que no el respecte. En una exposició sistemàtica i entenedora, Ginebra hi explica les novetats de la GIEC i aclareix dubtes sobre els registres que s'adeqüen a cada cas. La locució temporal "en arribar" o "a l'arribar" ara és vàlida en tots dos casos, però la primera és l'adequada als registres formals. També descriu els canvis principals de la nova *Ortografia*.

Un dels aspectes més rellevants és la part en què el professor exposa aquells casos que semblava que una nova gramàtica acabaria admetent i que, en canvi, no ho ha fet. Són propostes que ja es feien servir en alguns àmbits i que, malgrat la negativa de la normativa, ho continuaran fent: "És la noia 'de la que' et vaig parlar", "Ho tindrem abans 'de que' arribi el director".

A l'útil guia de Ginebra s'hi afegeix ara un altre llibret que segueix la mateixa línia: *La nova normativa a la butxaca* (PAM), de la professora de la UB Neus Nogué. Són els llibres immediats, els *instant books*, que els editors s'empesquen per cobrir un buit amb immediatesa. Nogué, coneguda i reconeguda blogaire –el seu blog *En altres paraules* ha sabut tocar temes lingüístics candents–, presenta un llibre de butxaca –amb la butxaca texana a la portada– en què, de la manera que ens té acostumats, aborda els temes que són novetat de la gramàtica i l'ortografia.

Tal com demostra la GIEC, la llengua és àmplia i té registres diferents: les persones no fem servir les mateixes paraules ni les mateixes expressions quan parlem en veu alta, quan escrivim al mòbil o quan ho fem per una cosa de feina. Cadascú ha de saber trobar el seu estil i ser conscient que la llengua que fa servir també és una carta de presentació.

Per trobar aquests o qualsevol altre llibre en català, ha nascut el portal [Elseullibre.cat](http://elseullibre.cat), una fundació sense ànim de lucre ni interessos editorials, que informa de totes les novetats en llengua catalana. El web ret homenatge a Jaume Aymà Mayol, pioner editor en català en l'època franquista.

Vegeu també, del mateix autor i en el mateix mitjà, els articles [La bragueta del gegant](#) (19/03/2018), [A la cua de signar](#) (30/04/2018) i [La veu humana](#) (07/05/2018).

8 La salut de la llengua

Josep Maria Fonalleras

El Punt Avui, 25/05/2018

<http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/1399671-la-salut-de-la-llengua.html>

Llegeixo que hi ha un metge de Sant Feliu de Guíxols, el doctor Antoni Beltran, que ha escrit un llibre que recopila expressions populars i genuïnes relacionades amb la medicina. Es diu *Ensenya'm la llengua*, que és un títol extraordinari, justament perquè combina el múscul i la gramàtica, és a dir, el cos i l'ànima. Tant el títol com el contingut del llibre demostren almenys tres coses: que en aquest país hi continua havent una mena de pulsó estranya per tot el que fa referència al llenguatge, des dels més doctes als aficionats amb enginy i oïda; que tot s'esvaeix, perquè, a les consultes, ara ja no hi ha metges que et facin ensenyar la llengua i perquè molta gent parla de “chichón”, “tirón” o “sarpullit” en lloc d'utilitzar el lèxic que sempre s'havia fet servir; i que autors com el doctor Beltran encara tenen molta moral, amb la voluntat de fer perdurar la parla i de transmetre-la a les noves generacions. És molt probable que sigui una batalla perduda, com ho han estat tantes, però si més no hi ha algú que hi batalla.

Ensenya'm la llengua està escrit a partir de l'experiència, i no solament reivindicava les paraules de tota la vida (que trist, haver de fer servir *reivindicar*, un detall que ens informa de com estem i de quin és l'estat de salut de la llengua), sinó que, des d'un punt de vista professional, defensa que és millor parlar d'un cap-rodo que no pas d'una labirintitis i que no té res a veure aquell que pateix un esventrellament o un rebombori amb qui surt del CAP amb un diagnòstic de gastroenteritis. És a dir: la llengua no serveix només per comunicar-nos sinó per calmar-nos.

Entre les paraules que recull, hi trobo *coragre*, *rogall*, *rutija*, *estar pioc*, *granisada*, *xiulet*, *estrebada* o *nyanyo*. I moltes més. Tot allò que recordem de petits i que, a hores d'ara, ja semblen peces extretes d'una excavació arqueològica. Podríem fer la prova i esbrinar quantes se'n fan servir avui, en un ambulatori. Em temo que el català ja fa dies que està catxant. Sotmesos a la morbositat terminal, som a tocar del paroxisme.

Vegeu dues entrevistes a l'autor del llibre, Toni Beltran: "[Si hem recuperat 'segell', podem fer el mateix amb els 'nyanyos'](#)" (*El Punt Avui*, 16/05/2018); "[En una generació, les morenes ja seran almorranes](#)" (*Diari de Girona*, 24/05/2018).

9 Protecció de dades: els termes clau

El blog del TERMCAT, 23/05/2018

<http://termcat.blog.gencat.cat/2018/05/23/proteccio-de-dades-els-termes-clau/>

Fa dos anys que el Reglament general de protecció de dades (RGPD) de la Unió Europea va entrar en vigor, però a partir del 25 de maig d'aquest any és de compliment obligatori. Per tant, agafa el relleu de manera definitiva a la Llei orgànica de protecció de dades de caràcter personal (LOPD).

Aquest reglament s'ocupa, essencialment, de regular i protegir les [dades de caràcter personal](#), i proporciona una sèrie de drets a les persones físiques perquè puguin controlar les seves dades. Un dels reptes més significatius de què s'ocupa el Reglament és la manera com les persones atorguen, de manera explícita i efectiva, el consentiment sobre la recollida i el processament de la informació personal. Atès que es tracta d'un reglament de la Unió Europea, proporciona un marc regulador comú per a tots els països de la UE, i és d'aplicació per a qualsevol empresa internacional que, tot i que no estigui establerta a la Unió Europea, hi presti els seus serveis i gestioni dades de caràcter personal.

Una de les novetats del Reglament és l'establiment de dues noves categories de dades de caràcter personal: les [dades biomètriques](#) i les [dades genètiques](#). Les dades biomètriques són aquelles relatives a les característiques físiques, fisiològiques o conductuals d'una persona. Per altra banda, les dades genètiques són les dades, extretes d'una mostra biològica, sobre les seves característiques heretades o adquirides.

A més a més, per a garantir el control de les dades personals, el Reglament també amplia els drets de les persones. Fins ara, eren vigents els anomenats drets ARCO ([dret d'accés](#), [dret de rectificació](#), [dret de cancel·lació](#) –a partir d'ara, amb el nou reglament, anomenat [dret de supressió](#)– i [dret d'oposició](#)), als quals s'afegeixen els drets nous que estableix el Reglament: el [dret a l'oblit](#), el [dret a la limitació del tractament](#) i el [dret a la portabilitat de les dades](#).

Aquests drets augmenten el control que les persones interessades tenen sobre el tractament i la difusió que es fa de les seves dades de caràcter personal. Concretament, el dret a l'oblit és una extensió del dret de supressió i permet a les persones interessades obtenir la supressió de les seves dades i impedir-ne la difusió a internet. El dret a la limitació del tractament preveu que qualsevol persona pugui restringir les operacions de tractament de les seves dades personals. Finalment, el dret a la portabilitat de dades és el dret que té tota persona a rebre les seves dades en un format estructurat, d'ús comú i de lectura mecànica.

Trobareu tots els termes clau referits als drets previstos en el nou Reglament general de protecció de dades en la [infografia](#) que us hem presentat, i si voleu ampliar la informació, podeu consultar els termes al [Cercaterm](#).

10 Ben lluny dels 'cutres'!

Maria Rodríguez Mariné

Ara, 28/04/2018

https://www.ara.cat/opinio/Ben-lluny-dels-cutres_0_2005599446.html

Aquesta setmana una de les paraules més repetides ha tornat a ser (per variar) un castellanisme tan *cutre* com *cutre*. “Dimissió per una sostracció *cutre*”. Encara no ha qualificat ningú de *cutre* (almenys públicament) el sistema judicial espanyol, però uns quants casos de Manada, Altsasu i presos polítics més i tot arribarà.

Que jo ho faci servir en aquest article que pretén explicar temes lingüístics amb to distès per fer-lo fresc i atractiu (cosa que no sempre aconseguixo, ho sé), és una cosa. Però és que *cutre* està superant la fase del vulgarisme/col·loquialisme. Ja l'escriuen articulistes de renom, ben conscients que és un castellanisme. Només cal sentir com sona en els parlars orientals, sense neutra final. Tot i que això no seria un problema: a *classe* (que devia aparèixer i ser un cultisme

durant molt de temps), no hi hem aplicat la reducció vocàlica. Com dieu *cine* i *sèrie*? Al Camp de Tarragona, per exemple, hem tendit a pronunciar la vocal final neutra, però no és el més habitual, i molt menys en els més joves. La meua àvia fins i tot deia *tele* amb la primera e oberta i la segona neutra!

Ara bé, el que de debò cal plantejar-nos és si necessitem *cutrejar*. En llenguatge popular, no cal dir que sí. “No siguis *cutre* i convida, home!” Què li diríem? No siguis agarrat? Miserable? Potser sí, però ja hem fet tard si parlem d’espontaneïtat. El suposat furt de Cifuentes (parlem amb propietat, que no hi va haver força ni violència) ¿és de pa sucat amb oli? Sòrdid? Barroer? Groller? Vulgar? Matusser? El cotxe que ha heretat el meu pare per anar al tros (a la vinya, al terreny, al camp, vaja) és *cutre*. Tronat? Atrotinat? (Per si de cas: *des-tartalat* no, eh? No sortim del foc per caure a les brases!)

Encara em puc treure més alternatives de la màniga: de mala mort, brut, deixat, desmanegat... I segur que n’hi ha més, però cap que s’hi ajusti tan bé com *cutre*. Perquè els parlants ja hem decidit que el fem nostre, que l’adoptem per ocupar un buit: estem convençuts que el necessitem. És com quan una empresa, abans de treure un producte nou, ens crea la necessitat d’aquell producte. I de vegades només es tracta de tenir per tenir. ¿Necessitem la majoria d’andròmines que anem trobant per aquell recorregut tan ben travat de l’Ikea? Un calçador (?), distribuïdors per als calaixos, capses de mil i una mides (ho tindrem tot tan endreçat!)... Doncs amb el *cutre* si fa no fa el mateix. Amb la diferència que no hi ha cap interès comercial al darrere. Ningú ens l’ha imposat. Amb el context sociolingüístic n’hi ha prou. A més, si ells tenen una paraula per a tots aquests sentits, nosaltres també. Sigui com vulgui, el *Diccionari normatiu valencià* ja l’ha recollit.

És un pèl diferent el cas de *botellón*, que va sortint de tant en tant sense remei (perquè encara que es faci veure que hi plantem cara, a la pràctica no es fa gaire res per erradicar-lo). Un neologisme creat en castellà i per al qual no hem aconseguit trobar alternativa. I no dic els lingüistes, sinó els parlants, els propietaris de la llengua. S’ha proposat *botellada* (i alguns mitjans ho fan servir). També podríem haver tirat cap al calc matusser (*cutre?*) *botelló*. ¿O és que no hem fet el mateix amb *barracó*? La traducció més afinada hauria sigut *barracot*. Perquè en català, el sufix *-ó* empetiteix, no engrandeix, ni té mai un regust despectiu. *Abusón*, *solterón*, *cinquantón*... ¿Fora l’accent (o la ena) i avall? Vinga, una mica de creativitat que mentre hi ha vida hi ha esperança!

11 El català, llengua comuna?

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

El País, 02/05/2018

https://cat.elpais.com/cat/2018/05/02/cultura/1525269464_574822.html

De vegades un es demana qui és que fa les campanyes de Plataforma per la Llengua, perquè no es pot ser més maldestre. Sota un ventall de cares conegudes que proclamen els avantatges de parlar català a Catalunya, s'ha llançat la campanya “El català, llengua comuna”, en el desè aniversari d'una iniciativa d'iguals característiques i amb la immigració recent com a objectiu. T'ho miro sobre i és seductor, és fàcil sintonitzar-hi, si no fos perquè el concepte de llengua comuna s'assembla massa al de *lengua común*; bé, no és que s'hi assembla, és que és el mateix. El vernís de l'idioma no confereix amabilitat a la terminologia ni pot convertir alegrement un concepte supremacista en un instrument de cohesió social.

La campanya de Plataforma no passaria de la pífia si no tinguéssim a mà les últimes dades del baròmetre del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), que a través de l'*Enquesta sobre context polític a Catalunya* relaciona opció política –en aquest cas, vinculada a la independència– amb llengua materna, llengua d'identificació i llengua habitual. Les dades bàsiques van ser difoses per Twitter pel polític Oriol Bartomeus ([@obartomeus](https://twitter.com/obartomeus)) per mitjà de dos gràfics que mostren una tendència inequívoca de polarització de la preferència política vinculada a

la llengua: amb uns percentatges superiors al 80%, tant en català com en castellà el més probable és que els parlants d'aquestes llengües siguin, respectivament, independentistes o unionistes, en una tendència creixent des del 2010. El mateix Bartomeus tancava el seu tuit amb el hashtag #nonembé.

No, no anem bé, perquè si algú ha jugat a aquesta polarització han sigut precisament els partits no independentistes, que han buscat en la identitat lingüística la via per desvetllar simpaties i nodrir-se de vots: a Catalunya la llengua que parles està perseguida, i nosaltres som els únics que podem defensar la teva llengua, que –recordem-ho– és la llengua comuna, la llengua que et permet anar a tot arreu, la llengua que ens uneix. Basta veure el percentatge de castellà com a llengua materna (vora el 55%) per adonar-se que per als contraris a la independència no hi ha millor estratègia política que atiar la identificació entre el castellà i la unitat d'Espanya, i més tenint en compte que, per eixugar aquest percentatge, el català s'hi pot estar dècades.

És en aquest context que l'ús del concepte de llengua comuna és nefand per a la promoció de la llengua catalana, n'hi ha prou de veure com ens cau de bé l'ús del mateix terme en campanyes anàlogues però a la inversa. D'aquesta manera l'última cosa que farem serà generar empatia entre els parlants d'altres llengües i perdrem un dels capitals més valuosos que ha sabut construir la llengua catalana, que és una certa capacitat d'atracció que contradiu les tendències minvants de les llengües minoritàries. No podem obviar que el terme *llengua comuna* ha estat sempre monopoli de les llengües grans, que l'han associat inequívocament a un factor de substitució: pel teu bé has de parlar la llengua important, la llengua de tots, ja no cal que facis servir la teva.

S'entén l'objectiu de Plataforma: una campanya que proclami que el català és la llengua comuna busca construir un poble amb bases herderianes, tot identificant llengua i país, tal com Prat de la Riba deia que “la llengua és l'ànima del poble feta tangible”. Però no convencerà ningú més enllà dels convençuts, jugarà al joc dels que alimenten la identificació entre llengua i opció política i eixamplarà una distància entre idiomes que ja és creixent. Al segle XXI la identitat lingüística no és monolítica, sinó que es construeix a base d'estrats formats per llengües diverses en cada individu (sovint més d'una i de dues) i que combina més d'una llengua (i de dues) en una comunitat. Si vols atreure al català parlants d'altres llengües, singularment població immigrada, no els diguis “A Catalunya has de parlar la llengua comuna”, sinó “A Catalunya pots parlar el que vulguis”. Això sí que genera empatia.

12 L'estol del rei En Jaume

Antoni Llull Martí

Prentint el demble a les paraules (Palma: Documenta Balear, 2009)

Estol és el nom que es donava en temps antic a un conjunt de naus preparades per a la guerra, això del que avui en diríem *armada*. En el *Llibre dels feits*, que ve a esser un llibre de memòries del rei En Jaume I, en el qual el Conqueridor conta els principals fets de la seva vida, entre els quals la conquesta de Mallorca, tenim una descripció de com era l'estol reial amb el qual vingué a lluitar contra els moros illencs: “E la quantitat de l'estol fo aital que hi hac XXV naus complides, e XVII tarides, e XII galees, e entre buces i galiots, C.” (capítol 55). *Estol* és un mot que procedeix del grec *stólos* que tenia el mateix significat. Amb el temps, *estol* també passà a significar un exèrcit o un conjunt de guerrers i finalment un conjunt de persones generalment aplegades per a realitzar alguna acció.

Les *naus complides* devien esser embarcacions grosses, amb tot el seu aparell i armades amb tots els instruments de guerra de l'època. Podien esser d'una o varies cobertes i solien dur com a tripulació entre quaranta i vuitanta mariners. La *tarida*, mot d'origen àrab, era un tipus d'embarcació planera, grossa, sense cap tipus d'aparell, destinada al transport dels cavalls, armament i coses voluminoses difícils de carregar en les altres naus, i solia esser remolcada per una galera.

La *galera* (o *galea*) era una nau que en aquell temps ja feia milers d'anys que era coneguda, propulsada a rem i a vela. Com a vaixell de guerra tenia l'avantatge sobre els de vela que per a avançar no depenia solament del vent. Sembla que el seu nom prové del grec *galéa*, que en la llengua clàssica significava ‘mostel’, una casta de peix semblant a tauró, i en el grec medieval prengué el significat de ‘nau llarga i estreta propulsada per rem’. El *galiot* era un tipus de galera més petita, i també el nom que es donava al qui remava en una galera, quasi sempre un condemnat a aqueix treball forçar. El conjunt d'aqueixos condemnats era anomenat *xurma*, i eren comandats pel còmit, oficial encarregat de mantenir l'ordre i que remassin sense defallir, anc que fos a base de fuetades. El qui tenia la màxima autoritat sobre el *cominal* (tripulació), d'un vaixell, era anomenat *senyor de la nau*.

La *buça* era un tipus d'embarcació molt ampla, de procedència nòrdica, usada en els segles XII i XIII. El seu nom prové del nòrdic *bûza*, nom que li donaven als països escandinaus, probablement per conducte del francès *buse*.